

Шаблистий В. В.,

доктор юридичних наук, професор,
директор

Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0003-0210-1772

МАЙНОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

Стаття присвячена аналізу питань особливостей регулювання кримінальної відповідальності за економічні кримінальні правопорушення за кримінальним законодавством держав романо-германської германської правової сім'ї. Кримінальні відповідальність за такі правопорушення у кримінальному праві цієї сім'ї має відповідні загальні ознаки. До них можливо віднести структурованість, основне джерело права – нормативно-правовий акт, високий рівень кодифікації, поділ права на публічне та приватне, ієрархічність законів. У той же час, кожна зі складових цієї сім'ї має певні особливості. Наприклад, у Німеччині, як основної держави з цієї сім'ї, це питання набуло особливої гостроти в останні два десятиліття, і німецькі юристи схильні пояснювати це «поглинанням» наприкінці XX ст. Німецької Демократичної Республіки, в якій розглянуті норми мали принципово інший характер. Оскільки в Німеччині норми про кримінальну відповідальність за майнові кримінальні правопорушення встановлюються не тільки Кримінальним кодексом, а й багатьма спеціальними кримінальними та некримінальними законами, важливо, щоб у законодавстві було загальне визначення даної сукупності злочинних діянь. За відсутності такого визначення неминуче доведеться звертатися до німецької юридичної доктрини.

У статті розглядаються спроби німецьких авторів дати таке визначення, надається детальний аналіз відповідних норм спеціальних законів, насамперед Закону про боротьбу з економічними злочинами, постанови Пленуму Верховного федерального суду Німеччини, коментарів до Кримінального кодексу Німеччини. Найбільш прийнятна, на наш погляд, вказівка на визначення майнових кримінальних правопорушень міститься у вищезазначеному Законі, де передбачаються покарання за багато майнових посягань, що не увійшли до Кримінального кодексу Німеччини, але зазначені як складі економічних кримінальних правопорушень у підзаконних актах, виданих на основі спеціальних законів у сфері економіки. Визначено, що це могло б стати основою для надання повного визначення поняття економічних та майнових кримінальних правопорушень, якби не та обставина, що в результаті покарання за кримінальне правопорушення може бути встановлено не парламентом, а в виданому органом виконавчої влади підзаконному акті.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, кримінально-правова охорона власності, майнові кримінальні правопорушення, кримінальне правопорушення, романо-германська правова сім'я, власність, склад кримінального правопорушення.

Shablystyi V. V. Liability for property crimes under German law

The article is devoted to the analysis of the peculiarities of the regulation of criminal liability for economic criminal offenses under the criminal legislation of the states of the Romano-Germanic Germanic legal family. Criminal liability for such offences in the criminal law of this family has relevant general features. These include structure, the main source of law, a normative legal act, a high level of codification, the division of law into public and private, and the hierarchy of laws. At the same time, each of the components of this family has certain characteristics. For example, in Germany, as the main state from this family, this issue has become particularly acute in the last two decades, and German lawyers tend to attribute this to «absorption» at the end of the XX century. of the German Democratic Republic, in which the considered norms were of a fundamentally different nature. Since in Germany the rules on criminal liability for property criminal offences are established not only by the Criminal Code, but also by many special criminal and non-criminal laws, it is important that the legislation provides a general definition of this set of criminal acts. In the absence of such a definition, recourse will inevitably have to be had to German legal doctrine.

The article examines attempts by German authors to provide such a definition and provides a detailed analysis of the relevant provisions of special laws, primarily the Economic Crimes Act, resolutions of the Plenum of the Federal Supreme Court, and comments on the German Criminal Code. The most acceptable indication of the definition of property crimes is contained in the above-mentioned Act, which provides for punishment for many property offences that are not included in the German Criminal Code but are specified as economic crimes in subordinate acts issued on the basis of special laws in the field of economics. It has been determined that this could form the basis for a complete definition of economic and property crimes, were it not for the fact that the punishment for a criminal offense may be established not by parliament, but in a subordinate act issued by an executive authority.

Key words: criminal liability, criminal law protection of property, property criminal offenses, criminal offense, romano-germanic legal family, property, elements of a criminal offense.

© Шаблистий В. В., 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Постановка проблеми. Визначити місце правової системи держави сучасних правових систем означає виявлення спільних, особливі та приватні особливості, а також можливість їх взаємного дії. Однією з основних правових систем сучасності є романо-германська правова сім'я, яка представляє собою групу правових систем, які виникли на підставі римської правової спадщини. Будучи найбільшою правовою сім'єю, включає в себе країни континентальної Європи, Латинської Америки, Далекосхідної та Південно-Східної Азії, колишньої французької Африки.

Питання наукової розробки та нормативного вдосконалення питання кримінальної відповідальності за економічні та майнові кримінальні правопорушення в країнах романо-германського типу права набирає своєї актуальності, особливо в світлі розвитку ринкових правовідносин, капіталізації економічних складових на сучасному етапі розвитку європейського простору. Оскільки в німецькому кримінальному законодавстві норми кримінальної відповідальності встановлюються не тільки Кримінальним кодексом країни, але й іншими спеціальними законами, важливим є питання встановлення базового родового поняття, що буде «фундаментом» для подальших розробок та диференціації кримінальної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз зарубіжного досвіду вирішення окремих кримінально-правових проблем проводило багато вітчизняних вчених, в тому числі, Ю.В. Баулін, Р.О. Боднарчук, І.Б. Газдайка-Василишин, О.О. Дудоров, С.А. Миронюк, Є.Л. Стрельцов, М.І. Хавронюка та ін. Дослідження проблематики майнових кримінальних правопорушення здійснювали Б.М. Головкін, Є.С. Назимко, Т.Г. Таран, В.В. Черней та ін. До наукових пошуків порівняльно-правового дослідження в частині розробки питань майнових кримінальних правопорушень можемо віднести роботи І.В. Самокиш, О. Д. Модлі, Дж. Дорджевича, Д. Йовашевич, В. Жупина та інші. Однак особливості кримінальної відповідальності за майнові кримінальні правопорушення за правом країн германської правової системи залишаються не достатньо вивченими в сучасній правовій доктрині, що додатково пояснює інтерес до окресленої теми.

Мета статті – проаналізувати кримінальне законодавство Німеччини як представника країни германського типу права на предмет кримінальної заборони майнових кримінальних правопорушень.

Вклад основного матеріалу. Кримінально-правова охорона власності в романо-германській правовій системі базується на кодифікованому законодавстві (Кримінальні кодекси Німеччини, Франції тощо), яке чітко розмежує кримінальні правопорушення проти власності на ті, що пов'язані з викраденням (крадіжка, грабїж), та інші порушення (шахрайство, привласнення, знищення майна). Вона спрямована на захист права власності через кримінальні покарання, доповнюючи цивільно-правові засоби.

Перед кримінальним правом будь-якої держави стоїть завдання охорони майнових відносин, які регулюються нормами цивільного права та інших галузей. Саме у сфері кримінально-правової охорони майнових відносин найяскравіше проявляється зазначена особливість кримінальних законів. У сфері майнових відносин кримінальне право встановлює межі, за які суб'єкти даних відносин не мають права виходити. Відповідно, кримінально-правові санкції застосовуються до тих суб'єктів майнових відносин, поведінка яких виходить за межі встановлених кримінальним правом меж. Якщо ж кримінально-правові заборони не порушуються, то застосуванню підлягають лише норми цивільного права та інших галузей позитивного регулювання. Незважаючи на те, що завдання кримінально-правової охорони майнових відносин є універсальним, юридичні способи його вирішення в законодавстві тієї чи іншої країни можуть істотно відрізнятися. При цьому слід зазначити, що на кримінальне законодавство в галузі відповідальності за майнові кримінальні правопорушення великий вплив мають економічні та політичні умови тієї чи іншої країни.

Перш за все, варто зауважити, що німецьке кримінальне законодавство характеризується досить так званою «не класичною» структурою та містить Кримінальний кодекс як основне кримінальне право та окремі спеціальні закони галузевого спрямування, що становить додаткове кримінальне право, або кримінальні норми некримінальних за загальним змістом спеціальних законів, які містять окремі норми про кримінальну або адміністративну відповідальність за його порушення. Реальна юридична сила норм основного та додаткового кримінального права однакова.

Німецькими науковцями відмічається, що поняття «майнові кримінальні правопорушення» слід розуміти як збірне поняття для всіх кримінальних норм, які передбачають склад кримінальних правопорушень у галузі власності, господарської діяльності та окремих сфер суспільних відносин, які ставлять під загрозу будь-яке майно із загрозою покарання [1].

Система майнових кримінальних правопорушень за законодавством Німеччини будується виходячи з їхнього об'єкта, яке переважно трактується як охоронюване правове благо, під яким розуміються майнові права та інтереси власників майна. Варто зауважити, що Кримінальний кодекс Німеччини не містить однієї окремої структурної частини, яка б містила в собі всі кримінальні правопорушення майнового характеру, як, наприклад, у вітчизняному КК України передбачено окремо розділи Особливої частини, які об'єднані за родовим об'єктом посягання.

З аналізу кримінально-правових приписів Кримінального кодексу Німеччини, можливим є виділення «класичних» кримінальних правопорушень проти власності, проти майна, проти окремих благ майнового характеру, а також такі, що створюють загрозу майну (наприклад, азартні ігри).

За видом охоронюваних правових благ кримінально протиправні діяння в кримінальному праві Німеччини поділяються на дві групи: кримінальні правопорушення проти власності та окремих майнових (крадіжка, розбій тощо) та кримінальні правопорушення проти майна (вимагання, шахрайство тощо).

Кримінальний кодекс Німеччини містить окрему главу 19 «Крадіжка та привласнення» (§ 242-248с) в якій кримінально караним визначається проста крадіжка та її кваліфіковані види. Простою є крадіжка, коли має місце таємне від інших відібрання рухомого майна в людини з метою протиправно привласнити його на свою користь або на користь третьої особи.

Кваліфікованою є крадіжка, якщо вона має одну з наступних ознак (§ 243):

– викрадається річ, яка була застрахована до вчинення крадіжки зі зломом у приміщенні, зайнятому службовими або торговими структурами, або на інших незамкнутих просторах, а також за допомогою підроблених ключів або інших пристроїв, не призначених для нормального відкриття дверей;

– викрадається річ, яка через закрите захищене зберігання не була застрахована від вилучена;

– викрадається професійно, у вигляді промислу;

– викрадається із церкви або іншого релігійного приміщення, призначеного для відправлення культу, богослужіння, чи є релігійною святинею;

– викрадається річ, яка має особливу цінність для науки, мистецтва та історії або для технічного розвитку, які зберігалися в загальнодоступній колекції або були виставлені публічно (наприклад, в музеї);

– викрадається річ з використанням безпорадного стану власника, нещасного випадку або загальної небезпеки;

– викрадається вогнепальна або інша зброя, на володіння якою потрібний спеціальний дозвіл [2].

Кваліфікованою також є крадіжка за кримінальним законодавством Німеччини (§ 244), яка вчиняється із застосуванням зброї, з проникненням або в складі банди.

Привласнення як склад майнового кримінального правопорушення становить викрадення речі, яка тимчасово перебуває в правомірному володінні або розпорядженні винного та обернення її на свою користь [2].

Глава 20 «Грабіж і вимагання» включає сім параграфів, чотири з них присвячені грабежу і розбою, два – вимаганню, один – питанням призначення додаткових покарань за передбачені в цій главі діяння. Серед іншого, § 251 КК ФРН передбачає найтяжчий склад майнового кримінального правопорушення – розбій зі смертю потерпілої особи.

Глава 22 КК Німеччини «Шахрайство та зловживання довірою» включає 11 складів кримінальних правопорушень, де шахрайство має багато різновидів. Саме по собі дане діяння має місце, коли хто-небудь з наміром отримати для себе або третьої особи протиправну майнову вигоду, щоб таким чином завдати шкоди майну іншої особи, ввівши її в оману щодо достовірних фактів або шляхом спотворення чи тиску, змусить її віднехатися до неправдивих фактів як до достовірних.

КК Німеччини передбачено такий склад майнового кримінального правопорушення як «Банкрутство» (§ 283), який має місце тоді, коли за очевидних обставин суб'єкт в умовах своєї зростаючої заборгованості або загрозованої чи насталої неплатоспроможності приховує (ховає) свої активи, що входять у разі відкриття провадження у справі про банкрутство до складу банкрутної маси, або таємно, шляхом, що суперечить вимогам ведення нормального підприємництва, руйнує, пошкоджує або приводить в непридатність ці речі.

Значної уваги німецьким законодавцем приділено такого майновому кримінальному правопорушенню як відмивання грошей. Тут варто відмітити, що дане діяння забороняється як КК Німеччини («Відмивання грошей; приховування незаконно отриманих майнових вигод» (§ 261), так і спеціальним законом 1992 року – «Закон про боротьбу з нелегальною торгівлею та одурманюючими речовинами та іншими формами прояву організованої злочинності» [3]. Дані приписи зобов'язують посадових осіб щодо звітності власного фінансового стану, встановлюється обов'язок кредитних інститутів, страхових товариств, організацій ремісників і кустарів, ігрових банків і юридичних консультацій направляти до компетентних органів повідомлення про підозру на факт відмивання грошей.

У сфері протидії легалізації доходів в Німеччині також діє Закон від 25 жовтня 1993 року «Про виявлення доходів від тяжких насильницьких злочинів», який також зобов'язує банківські та фінансові установи ідентифікувати вклади осіб, фіксувати та передавати дані щодо осіб, які роблять вклад на більше передбачуваної суми вклад з відстеженням транзакцій тощо, тобто запроваджується механізм додаткового фінансового контролю [4].

Ще одним різновидом майнових кримінальних правопорушень за німецьким кримінальним законодавством є підробка грошей, валютних цінностей, цінних паперів. Так, глава 8 КК Німеччини містить ст. 146, яка встановлює кримінальну заборону підробки грошей, де така діяльність у вигляді промислу є кваліфікованим складом діяння з підвищеним рівнем покарання (до 15 років позбавлення волі). Стаття § 147 передбачає відповідальність за випуск в обіг підробку грошей; стаття § 148 «Фальсифікація цінних паперів»; § 149 УК приготування (створення умов) до фальсифікації грошей та цінних паперів. А також окремо передбачено § 152 «Підробка грошей та цінних паперів іноземних держав» та 152а «Фальсифікація розрахункових карток та підробка єврочеків».

Серед іншого, до сфери охорони майнових правовідносин також слід віднести «Закон про боротьбу з економічними злочинами» [5], який регулює кримінальну відповідальність за деякі окремі склади майнових

кримінальних правопорушень, наприклад, протиправні штучні підвищення цін, створення передумов для коливання цін та інші правопорушення в цьому сегменті. Кримінально протиправними діяння майнового характеру також можна визначити окремі норми, передбачені в Законі про стабілізацію німецької економіки, Законі про стабілізацію та забезпечення населення продуктами сільського господарства і продовольчої промисловості, лісової та деревообробної промисловості, Законі про стабілізацію роботи транспорту, Законі про стабільне водопостачання [6; 7; 8; 9], які містять окремі склади діянь, які порушують нормальне функціонування встановлених секторів економіки та завдають цим шкоду не індивідуального характеру, тобто не індивідуально людини, а державі в особі визначених служб тощо.

Відтак, майнові правопорушення – кримінально протиправні посягання, які спрямовані на майно або окремі майнові блага іншої особи, яке слід трактувати у вузькому і широкому значеннях залежно від того, чи відноситься настання майнової шкоди до передумов кримінальної відповідальності (як, наприклад, при шахрайстві, вимаганні, зловживанні довірою) або є лише зазвичай супутнім явищем, але не обов'язковим результатом. Останнє відноситься до деліктів власності, особливість яких за кримінальним правом ФРН полягає в тому, що вони забезпечують також захист економічно нецінних речей (любовні листи, пам'ятні фото тощо).

Висновки. Отже, у кримінальному праві Німеччини майнові кримінальні правопорушення є не випадковою сукупністю норм, а системою, що складається з окремих підсистем: злочини проти власності та злочини проти майна як цілого.

Дана система характеризується цілісністю і може виконувати функцію охорони всіх майнових відносин, що носять як речово-правовий, так і зобов'язально-правовий характер і опосередковують належність як індивідуально-визначених речей, так і інших об'єктів цивільних прав

Під майновими кримінальними правопорушеннями в німецькій кримінально-правовій доктрині розуміються дії, що посягають на майно або окремі майнові блага. Поняття «майнові кримінальні правопорушення» слід вживати у вузькому та широкому значеннях залежно від того, чи належить настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді майнової шкоди до необхідної умови кримінальної відповідальності (як, наприклад, при шахрайстві, вимаганні, зловживанні довірою) або є супутнім явищем. Останнє в кримінальному праві Німеччини відноситься до так званих кримінальних правопорушень проти власності, особливість яких у порівнянні з майновими кримінально протиправними діями у вузькому сенсі полягає в тому, що вони забезпечують захист речей, що не мають економічної цінності.

Наприклад, при вчиненні шахрайства потерпілий завжди зазнає майнових втрат, а при вчиненні крадіжки заподіяння майнової шкоди є лише можливим, але не обов'язковим результатом. Саме в силу останньої обставини в німецькій кримінально-правовій літературі часто підкреслюється, що класифікація майнових кримінально протиправних діянь, яка передбачає виділення майнових кримінальних правопорушень у вузькому і в широкому сенсі, не вільна від взаємних перетинів двох виділених груп.

Список використаних джерел:

1. Rechtswörterbuch, begründet von Carl Creifelds. München, 2000. S. 1585.
2. Кримінальне Уложення Федеративної Республіки Німеччини. Strafgesetzbuch (StGB). URL: https://www.uni-potsdam.de/fileadmin/projects/ls-hellmann/Forschungsstelle_Russisches_Recht/Neuaufgabe_der_kommentierten_StGB-Übersetzung_von_Pavel_Golovnenkov.pdf
3. Geldwäschegesetz (GwG). URL: https://amlwatcher-com.translate.goog/our-coverage/germany/?_x
4. Tracking stolen assets. International Center for Asset Recovery. Practitioner's guide. URL: <https://baselgovernance.org/sites/default/files/2018-12/Tracing%20Stolen%20Assets%20%28Russian%29.pdf>
5. Wirtschaftsstrafgesetz. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/wistrg_1954/
6. Wirtsch aftssicherstellungsgesetz. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/wisig_1965/BJNR009200965.html
7. Ernährungssicherstellungsgesetz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/esvg/>
8. Verkehrssicherstellungsgesetz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/verksig/>
9. Wassersicherstellungsgesetz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/wassig/BJNR012250965.html>

Дата надходження статті: 07.08.2025

Дата прийняття статті: 27.08.2025

Опубліковано: 01.10.2025